

Роль соціального капіталу у стратегічному плануванні післявоєнної відбудови територіальних громад

Володимир Г. Сизон ¹ *

¹ Національний університет біоресурсів і природокористування України (Україна). Старший викладач кафедри публічного управління, менеджменту інноваційної діяльності та дорадництва, канд. наук з держ. упр.

* Автор-кореспондент, e-mail: vg-syzon@ukr.net

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

DOI:

[10.70651/3041-2498/2025.5.17](https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.5.17)

Авторське право

© 2025 автора

Цей твір ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства – Некомерційна 4.0 Міжнародна» (CC BY-NC 4.0).

У післявоєнний період стратегічне планування відбудови територіальних громад в Україні потребує не лише інфраструктурних і фінансових рішень, а й мобілізації внутрішніх соціальних ресурсів. Одним із ключових таких ресурсів виступає соціальний капітал, який забезпечує довіру, згуртованість, участь мешканців у прийнятті рішень і здатність громади до самоорганізації. Метою дослідження є виявлення ролі соціального капіталу в процесі стратегічного планування післявоєнної відбудови територіальних громад України. Методологічною основою слугували: структурно-функціональний підхід, кейс-метод (для аналізу практик співпраці між громадами, волонтерами, бізнесом і неурядовими організаціями), контент-аналіз (наукової літератури та соціологічних опитувань), а також елементи вторинного аналізу даних (зокрема, статистика довіри до влади з досліджень КМІС, аналітичних звітів МФ «Відродження» та інших інституцій за 2022–2023 рр.). У фокусі – територіальні громади південних і центральних регіонів України, які брали участь у ініціативах відбудови. У статті проаналізовано сучасні уявлення про соціальний капітал на основі наукових праць. Проаналізовано статистику довіри до різних рівнів влади за 2022–2023 рр. (КМІС), де показано стабільність високої довіри до місцевого самоврядування порівняно з урядом і парламентом. З'ясовано, що соціальний капітал не є сталою даністю, а формується через досвід колективної дії та довіру до локальних інституцій. На основі практичних кейсів із Миколаївщини, Херсонщини, Вінниччини тощо описано три ключові типи взаємодії: партнерство громад із НУО у стратегічному плануванні, волонтерські рухи як інструмент відбудови й згуртування, а також приватно-громадські ініціативи з боку бізнесу. Встановлено, що залучення громадян до ухвалення рішень і публічного обговорення сприяє збереженню довіри до влади навіть у кризових умовах. Запропоновано оригінальну інтерпретацію соціального капіталу як критичного ресурсу для формування стратегічних рішень громад у післявоєнний період. Уперше системно проаналізовано приклади локальних горизонтальних мереж у контексті відбудови, зокрема їх вплив на інституційну сталість, розширення участі мешканців у публічному управлінні та зростання довіри до влади.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

довіра до влади, волонтерські рухи, приватно-громадські ініціативи, партнерство громад, післявоєнна відбудова.

e-ISSN 3041-2498

Public Management and Policy

<https://www.eu-scientists.com/index.php/pmap>

The role of Social Capital in Strategic Planning of Post-War Reconstruction of Territorial Communities

 Volodymyr Syzon ¹ *

¹ National University of Life Resources and Environmental Management of Ukraine (Ukraine). Senior Lecturer at the Department of Public Administration, Management of Innovation Activities and Consulting, PhD in Public Administration.

* Corresponding Author, e-mail: vg-syzon@ukr.net

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Research Article

DOI:

[10.70651/3041-2498/2025.5.17](https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.5.17)

Copyright © 2025
by author

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

In the post-war period, strategic planning for the reconstruction of territorial communities in Ukraine requires not only infrastructure and financial decisions, but also the mobilization of internal social resources. One of the key such resources is social capital, which ensures trust, cohesion, residents' participation in decision-making, and the community's ability to self-organize. The purpose of the study is to identify the role of social capital in the process of strategic planning for the post-war reconstruction of territorial communities in Ukraine. The methodological basis was: a structural-functional approach, a case method (for analyzing cooperation practices between communities, volunteers, business, and non-governmental organizations), content analysis (of scientific literature and sociological surveys), as well as elements of secondary data analysis (in particular, statistics of trust in government from KIIS research, analytical reports of the Renaissance Foundation and other institutions for 2022–2023). The focus is on territorial communities in the southern and central regions of Ukraine that participated in reconstruction initiatives. The article analyzes modern ideas about social capital based on scientific works. The statistics of trust in different levels of government for 2022–2023 are analyzed (KIIS), which shows the stability of high trust in local self-government compared to the government and parliament. It is found that social capital is not a permanent given, but is formed through the experience of collective action and trust in local institutions. Based on practical cases from Mykolaiv, Kherson, Vinnytsia regions, etc., three key types of interaction are described: community partnership with NGOs in strategic planning, volunteer movements as a tool for reconstruction and unity, as well as private-public initiatives from business. It is established that involving citizens in decision-making and public discussion contributes to maintaining trust in government even in crisis conditions. An original interpretation of social capital as a critical resource for forming strategic decisions of communities in the post-war period is proposed. For the first time, examples of local horizontal networks in the context of reconstruction have been systematically analyzed, including their impact on institutional sustainability, expanding residents' participation in public governance, and increasing trust in government.

KEYWORDS

trust in government, volunteer movements, private-public initiatives, community partnership, post-war reconstruction

1. Вступ

Повномасштабна війна завдала Україні безпрецедентних руйнувань, створивши нагальну потребу у післявоєнній відбудові територіальних громад. За даними Рахункової палати станом на кінець 2024 р., за час вторгнення знищено понад 330 тис. об'єктів соціальної і критичної інфраструктури, а збитки у цій сфері сягнули 486 млрд доларів США [1]. Понад 2000 територіальних громад зазнали прямих наслідків бойових дій чи окупації [2], що підкреслює масштаби викликів відновлення. В цих умовах соціальний капітал – мережі довіри, згуртованості й взаємодопомоги – набув вирішального значення. Саме волонтерство, сусідська взаємопідтримка і горизонтальні зв'язки стали «наріжним каменем оборони у перші місяці повномасштабної війни» [3], мобілізуючи суспільство перед лицем кризи. Надзвичайно високий рівень суспільної довіри до волонтерів (на початку 2025 року їм довіряли 81% українців за даними КМІС [4]) відображає цю консолідацію громад навколо взаємодопомоги. Соціальний капітал, проявлений у довірі та згуртованості, став фундаментом стійкості громад та передумовою ефективного планування їхнього відновлення.

Паралельно спостерігається тенденція активізації стратегічного планування на місцевому рівні навіть в умовах війни. Попри воєнний стан, багато громад України не відкладають планування відбудови «до перемоги», а вже зараз формують бачення розвитку. Зокрема, у 2023 році за підтримки міжнародних партнерів кілька прифронтових громад (Шевченківська та Мішково-Погорілівська в Миколаївській області, Білозерська на Херсонщині) напрацювали власні стратегії відновлення і розвитку [5]. Експерти відзначають, що стратегія в умовах війни – це інструмент стабілізації: вона дозволяє громаді адаптивно управляти розвитком і правильно розподіляти обмежені ресурси [5]. Наявність чіткого плану дій не лише сприяє внутрішній згуртованості, а й підвищує шанси громади на залучення зовнішніх ресурсів. Великі донори та державні програми орієнтуються передусім на ті громади, що мають власне бачення та визначені пріоритети розвитку [5].

Отже, соціальний капітал і стратегічне планування післявоєнної відбудови є взаємопов'язаними компонентами успішного відновлення: довіра і співпраця людей створюють запит на спільне планування, а продумані плани, своєю чергою, допомагають консолідувати громаду і ресурси довкола реалізації спільного бачення.

2. Огляд літературних джерел

У межах вивчення ролі соціального капіталу в розвитку територіальних громад дослідники неодноразово підкреслювали його фундаментальне значення для формування життєздатних, стійких і згуртованих локальних спільнот.

Фундаментальні основи цього поняття були закладені у працях James S. Coleman та Robert D. Putnam. У класичному дослідженні J. S. Coleman [6] трактував соціальний капітал як сукупність зобов'язань, норм і міжособистісних зв'язків, які виникають унаслідок соціальної взаємодії й забезпечують ефективність спільних дій у межах колективу. Автор підкреслював, що на відміну від фізичного чи людського капіталу, соціальний капітал не є приватною власністю, а є характеристикою взаємодії в соціальній групі. R. D. Putnam [7] поглибив цю концепцію, виокремивши зв'язувальний (bonding) та мостовий (bridging) типи соціального капіталу й довів, що горизонтальні зв'язки, довіра та громадянська участь є критично важливими для стійкості демократичних систем.

В українському науковому просторі концепт соціального капіталу отримав подальший розвиток у працях дослідників, які зосередили увагу на його прикладному значенні для розвитку громад. А. Ревко [8] проаналізував виклики, які постали перед українськими громадами в умовах пандемії та повномасштабної війни, і обґрунтував, що саме соціальний капітал у вигляді практик соціального підприємництва й горизонтальної взаємодії відіграв роль буфера адаптації до криз. У свою чергу, О. Дяконенко [9] розкрив трансформації соціального капіталу в умовах війни, наголосивши на ролі волонтерства, взаємодопомоги та локальних горизонтальних зв'язків як головних механізмів мобілізації внутрішніх ресурсів громад.

Цінний внесок до емпіричного аналізу зробили дослідники. Н. Arends, Т. Brik, В. Herrmann і F. Roesel [10] провели квазіекспериментальне дослідження на прикладі українських ОТГ та довели, що децентралізація сприяла зростанню довіри до місцевої влади. Вони виявили

статистично значущий ефект участі громад у децентралізаційних процесах на рівень соціального капіталу, особливо у громадах, які першими реалізували реформу.

Цю емпіричну лінію підтримала Х. О. Патицька [11], яка у своїй роботі запропонувала поведінковий підхід до оцінки соціального капіталу, показавши зв'язок між громадською участю, довірою та ефективністю прийняття рішень. Її аналіз підтвердив, що соціальний капітал розвивається внаслідок включення громадян у процеси стратегічного планування. Інші автори Т. А. Заяць і Г. О. Краєвська [12] здійснили ґрунтовне узагальнення механізмів формування соціального капіталу в громадах України, виокремивши ключові напрями інституціоналізації: розвиток локального лідерства, підтримку громадських ініціатив і створення партнерських мереж.

Водночас В. П. Звонар [13] у своїй статті систематизував джерела формування соціального капіталу – моральні норми, колективну ідентичність, культуру довіри – та підкреслив необхідність їх урахування в управлінських практиках. У цій же проблематиці працював М. І. Губа [14], який охарактеризував соціальний капітал як чинник, що забезпечує сталість публічного управління, особливо в кризових умовах.

Таким чином, огляд актуальної літератури підтвердив, що соціальний капітал – це не лише аналітична категорія, але й практичний інструмент розвитку громад. Його присутність забезпечує вищу резилієнтність до зовнішніх шоків, консолідацію зусиль громади та формування стратегічного бачення майбутнього. Усі наведені дослідження одностайно свідчили, що соціальний капітал є не просто результатом розвитку, а й його необхідною умовою.

Попри значну кількість досліджень, присвячених соціальному капіталу в умовах війни та децентралізації, у науковій літературі досі бракує комплексного аналізу його ролі саме в стратегічному плануванні післявоєнної відбудови територіальних громад. Раніше автори переважно зосереджувалися на загальних трансформаціях довіри або інституційній спроможності громад, проте поза увагою залишалися прикладні механізми мобілізації соціального капіталу через партнерства з бізнесом, НУО та волонтерами. Наявні теоретичні підходи не враховують локальний український контекст повоєнної реконструкції, а також не приділяють належної уваги горизонтальним мережам як основі для легітимного публічного ухвалення рішень. Натомість проведене дослідження не лише описало ці механізми на прикладах з українських регіонів, а й обґрунтувало, що саме соціальний капітал – у формі довіри, солідарності та спільної відповідальності є важливим для успішної реалізації стратегічних ініціатив та інституційної стійкості громад у післявоєнний період.

3. Постановка завдання

Метою цього дослідження полягає в з'ясуванні, яким чином соціальний капітал – у формі довіри, соціальної згуртованості та горизонтальної взаємодії – впливає на стратегічне планування повоєнної відбудови територіальних громад в Україні, з урахуванням інституційних, поведінкових, а також структурних чинників.

Завдання дослідження в наступному:

- проаналізувати теоретичні підходи до розуміння соціального капіталу та визначити його релевантні характеристики в контексті повоєнного управління громадами;
- виявити практичні механізми мобілізації соціального капіталу у процесі стратегічного планування в українських громадах на прикладі кейсів волонтерських, громадських і бізнесових ініціатив.

4. Методи та матеріали

Дослідження базувалося на міждисциплінарному аналітичному підході, що інтегрує положення інституціональної теорії, концептуальні засади соціального капіталу, а також емпіричні свідчення участі громад у стратегічному плануванні.

Для досягнення поставленої мети використано декілька взаємопов'язаних методів. Було застосовано контент-аналіз звітів, публікацій і офіційних презентацій, які репрезентують національний і регіональний досвід стратегічного планування у громадах, зокрема в умовах війни. Особливу увагу приділено публічним матеріалам, підготовленим Міжнародним фондом

«Відродження», аналітичним центром Cedos, а також ініціативам DRI, U-LEAD, Рахункової палати України та Мережі правового розвитку.

Застосовано критичний дискурс-аналіз для виявлення змістових домінант у висвітленні теми соціального капіталу в наративі українського післявоєнного управління, зокрема в тому, як згуртованість, довіра, горизонтальні зв'язки стають не лише цінностями, але й інструментами стратегічної мобілізації.

Окрему дослідницьку вартість становить використання даних соціологічних опитувань Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), зокрема за жовтень 2022 і 2023 років. Вони дозволили здійснити порівняльний аналіз динаміки довіри до центральної та місцевої влади, а також інтерпретувати рівень довіри як індикатор стійкості соціального капіталу в громадах.

На рівні емпіричного рівня використано метод кейс-стаді, який дозволив проаналізувати три типи практичних прикладів з різних регіонів України:

- залучення громадських організацій до планування (випадок Миколаївщини й Херсонщини у співпраці з NGO «Людина в біді»);
- волонтерські проекти з відбудови (БУР, Dobrobat, Repairing Together);
- бізнес як партнер у реалізації стратегій (приклад фонду «МХП – Громаді» у Вінницькій області).

Ці кейси були проаналізовані з точки зору залученості громадян, ефектів довіри, горизонтальної координації та трансформації соціального капіталу в стратегічну дієздатність.

5. Результати та обговорення

Одним із ключових нематеріальних ресурсів, на якому вибудовується здатність громади до спільного планування, самоврядування та подолання криз, є соціальний капітал. Поняття соціального капіталу було концептуалізоване в працях J. Coleman [6] та R. Putnam [7] як ключовий нематеріальний ресурс, що вбудовується в соціальні зв'язки між людьми. J.

Coleman розглядав соціальний капітал як функціональний ресурс, який виникає завдяки структурі взаємодії, що ґрунтується на довірі, нормах обов'язковості, взаємності та інформаційних каналах, які полегшують координацію дій у межах соціальних систем [6]. R. Putnam, у свою чергу, акцентував увагу на соціальному капіталі як сукупності горизонтальних мереж, норм взаємної довіри та солідарності, що сприяють кооперації задля спільного блага, розрізняючи зв'язки всередині груп (bonding capital) та між ними (bridging capital) [7].

Обидва підходи підкреслюють, що соціальний капітал не є індивідуальним атрибутом, а формується й функціонує в просторі міжособистісних і групових відносин, виступаючи невід'ємним елементом розвитку спільнот і підґрунтям для колективних дій.

Отже, соціальний капітал не є даністю – він формується через досвід колективної дії, спільно пережиті виклики, і закріплюється через довіру до інституцій, мережу зв'язків між людьми, а також готовність долучатися до спільних ініціатив. У контексті стратегічного планування соціальний капітал проявляється як чинник готовності громади діяти спільно в інтересах майбутнього, ухвалювати рішення публічно та на основі консенсусу, делегувати повноваження легітимним лідерам, а також спільно відповідати за результат. Саме тому в умовах повоєнної трансформації територіальних громад рівень соціального капіталу визначає не лише швидкість фізичної відбудови, але і глибину інституційних змін, включеність мешканців у формування стратегічного бачення, а також стійкість локальних систем управління.

Цей потенціал, однак, не є абстрактною категорією – він втілюється у конкретних соціальних практиках, що мають вимірювані прояви в реальних громадах. Найбільш очевидним і водночас структурно важливим проявом соціального капіталу є довіра – як міжособистісна, так і інституційна. Саме вона, у поєднанні з соціальною згуртованістю, утворює основу для стратегічної керованості розвитком громади.

Довіра та соціальна згуртованість виступають ключовими чинниками формування ефективних стратегій розвитку громад у повоєнний період. У науковій літературі [15;16] неодноразово підкреслювалося, що довіра – необхідна умова легітимності влади, дотримання правил і громадянської активності. «Загальна довіра в суспільстві та довіра до формальних

інститутів є ключовим фактором політичної стабільності та економічного процвітання сучасних демократій», відзначають дослідники [17].

Для українських громад це особливо актуально: стратегічні рішення щодо відбудови потребують підтримки населення, а підтримка базується на довірі людей один до одного та до місцевого керівництва. Досвід децентралізації 2015–2020 рр. показав, що розширення повноважень громад сприяло зростанню соціального капіталу і довіри: у тих громадах, які одними з перших впровадили реформу, довіра до місцевої влади стала значно вищою дослідники [18].

Перед війною рівень довіри до органів місцевого самоврядування стабільно перевищував довіру до центральної влади [18]. Хоча на початку повномасштабного вторгнення спостерігався короточасний «сплеск» довіри до державного керівництва, вже за рік показники довіри до уряду та парламенту впали до майже довоєнних рівнів (39% і 21% відповідно), тоді як довіра до місцевої влади залишилась на довоєнному рівні близько 50% [18]. Це свідчить, що довіра на локальному рівні є більш стійкою до потрясінь і криз, а локальні горизонтальні зв'язки – міцнішими.

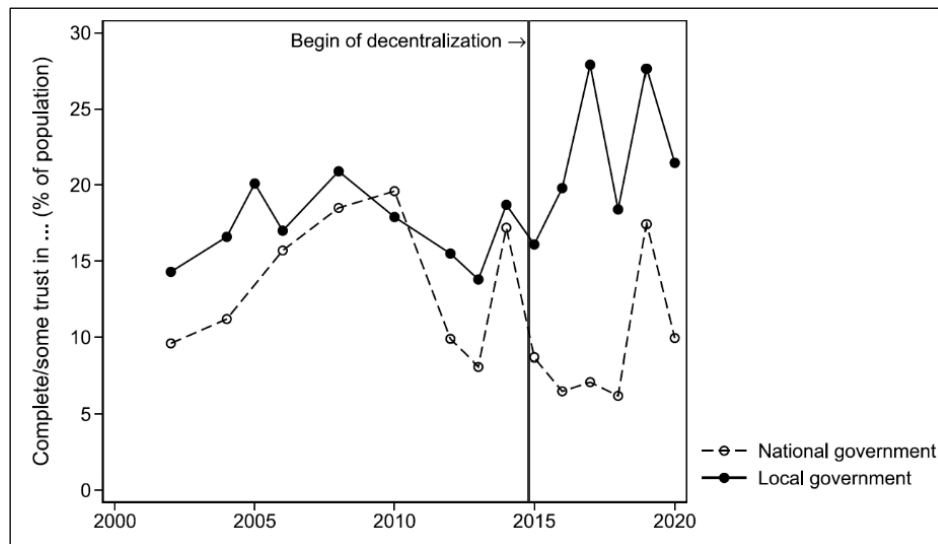
Отже, горизонтальні мережі взаємодії – тобто неієрархічні зв'язки між громадянами, волонтерами, місцевим бізнесом, громадськими організаціями – відіграють вирішальну роль у формуванні стратегічних рішень громади. Варто наголосити, що війна багато в чому активувала такі мережі: спільний захист, волонтерські штаби, самоорганізація мешканців для розбору завалів чи допомоги переселенцям створили новий рівень суспільної консолідації. Як зазначено соціологічному дослідженні, «волонтерство, сусідські об'єднання, система горизонтальних зв'язків стали наріжним каменем оборони» у перші місяці війни [3].

Високий суспільний авторитет волонтерських рухів є доказом цього феномену: ще з 2014 року довіра до благодійних фондів та громадських організацій стабільно висока і в 2023 р. залишалася на рівні ~80% [3]. Міжнародний фонд «Відродження» називає соціальний капітал «невидимим клеєм» українського суспільства і наголошує на значущості горизонтальних спільнот – мереж рівноправної співпраці – у розвитку довіри та згуртованості під час російської агресії [19]. Саме такі горизонтальні мережі (ініціативні групи мешканців, волонтерські загони, бізнес-кластери співпраці тощо) забезпечують циркуляцію інформації, взаємну підтримку та спільне вироблення рішень. У стратегічному плануванні це проявляється через широку участь стейкхолдерів у розробці планів та громадське обговорення пріоритетів розвитку.

Практичні спостереження вказують, що залучення громадян до ухвалення рішень прямо підтримує довіру і покращує якість стратегій. Опитування українських громадських активістів у 2023 р. показало, що із початком війни підвищення прозорості роботи місцевої влади та залучення мешканців до вирішення питань дозволили зберегти довіру до влади навіть на тлі економічних труднощів [18].

Ці процеси не є поодинокими – вони мають сталу емпіричну динаміку, яка підтверджується довгостроковими соціологічними вимірюваннями. Зокрема, спостерігається стабільно вищий рівень довіри до місцевої влади порівняно з центральною, що дозволяє говорити про глибше вкорінення локального соціального капіталу. Наочним підтвердженням цієї тенденції є дані дослідження науковців [10], представлені на рис. 1. Як видно, з моменту початку реформи децентралізації у 2014 році розрив у довірі до місцевої та національної влади суттєво зріс, і ця різниця зберігається в динаміці.

Повномасштабна війна тимчасово змінила конфігурацію суспільної довіри: згідно з опитуванням КМІС, у жовтні 2022 року рівень довіри до уряду сягнув 74 %, а до Верховної Ради – 58 %, тоді як місцеву владу підтримували 50 % опитаних. Проте вже через рік, у жовтні 2023-го, довіра до центральних органів влади суттєво знизилася – до 39 % і 21 % відповідно, тоді як рівень довіри до місцевого самоврядування залишився на стабільному рівні (рис. 2). Це свідчить про відносну стійкість довіри до місцевої влади, яка демонструє низьку чутливість до політичних чи безпекових криз – аналогічні показники фіксувалися і в попередні роки.

Примітка: На графіку з дослідження [10] відображено частку респондентів, які повідомили, що частково або повністю довіряють місцевим органам влади (суцільна лінія) та національному уряду (пунктирна лінія) в Україні. Дані взяті з Моніторингу Інституту соціології НАНУ, який включає в середньому 1800 респондентів на рік. Питання, на яке потрібно було надати відповідь за п'ятибальною шкалою, звучало так: «Наскільки Ви довіряєте місцевій/центральної владі?».

Рис. 1. Довіра до місцевої та центральної влади в Україні, 2002-2020 рр.

Джерело: [10].

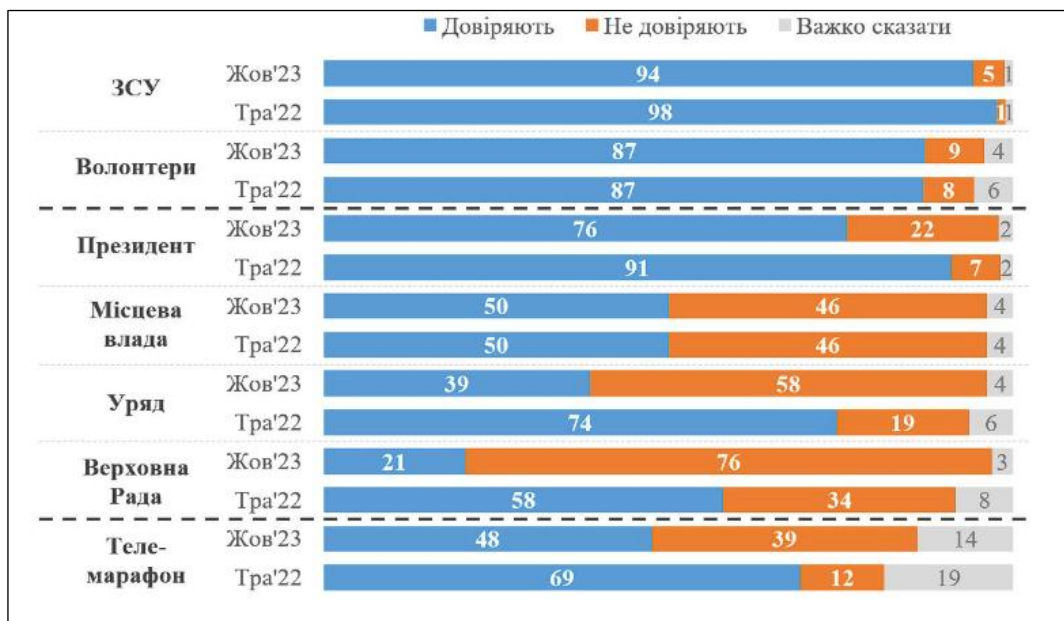

Рис. 2. Відповідь на запитання «Наскільки Ви довіряєте чи не довіряєте наступним інституціям та організаціям»

Джерело: [20].

Отже, іншими словами, коли влада діє відкрито і спирається на ініціативу громади, соціальний капітал зростає – люди відчують свою причетність до спільної мети, більше довіряють одне одному і керівникам. Така атмосфера співпраці є оптимальним підґрунтям для формування стратегічного плану відбудови: громада консолідовано визначає, «яким чином мають бути перерозподілені ресурси» і яких змін прагне досягти [5]. Таким чином, довіра, соціальна згуртованість та горизонтальні мережі виступають і передумовою, і продуктом стратегічного планування – вони роблять можливим спільне бачення майбутнього та прискорюють його реалізацію.

Роль соціального капіталу яскраво ілюструють реальні кейси, в яких мешканці, волонтери, бізнес і громадські організації спільно творять та втілюють плани повоєнного розвитку громад (табл. 1).

Таблиця 1. Напрями участі громадських ініціатив у стратегічному плануванні та відбудові

Напрямок участі	Конкретизація, приклад
Партнерство громади з громадськими організаціями у плануванні	У 2023 році Мережа правового розвитку у співпраці з чеською NGO «Людина в біді» та за підтримки уряду Великої Британії допомогла кільком прифронтовим громадам на Миколаївщині й Херсонщині розробити стратегічні плани відновлення [5]. Експертна команда спільно з представниками місцевого самоврядування сформувала робочу групу, проаналізувала старі стратегії та адаптувала їх до умов воєнного часу [5]. До процесу залучалися різні сторони – від місцевих чиновників до активістів і бізнесу – щоб напрацювати консенсусні рішення. У 2024 році ці ж партнери перейшли до етапу впровадження: навчали кадри в громадах, як реалізовувати проекти, та допомагали налагодити управління гуманітарними потребами. Такий підхід продемонстрував, що стороння експертиза плюс локальна участь дають синергію: громади отримали практичні навички і плани дій, а мешканці – можливість впливати на відбудову своїх міст і сіл.
Волонтерські рухи у відбудові	Ще під час війни набули поширення ініціативи відбудовчого волонтерства, коли небайдужі люди об'єднуються для відновлення зруйнованих осель і об'єктів. Активно працюють організації «Будуємо Україну Разом (БУР)», «Repairing Together» та «Добробат», що залучають як українських, так і іноземних волонтерів [2]. Наприклад, команди добровольців із США, Нідерландів, Британії спільно з українцями розбирають завали, ремонтують будинки, будують тимчасове житло для постраждалих сімей. У таких проєктах місцеві жителі також беруть участь – хтось надає житло волонтерам, хтось допомагає матеріалами чи технікою. Це не лише прискорює фізичну відбудову, а й посилює соціальні зв'язки в громаді: люди різного походження спільно працюють заради відродження містечка, формуючи атмосферу довіри та взаємної підтримки. Волонтерські табори БУР проводять і освітні активності для молоді громади, залучаючи її до активного життя. Таким чином, горизонтальні мережі волонтерів фактично виконують стратегічний план на практиці – відбудову житла – водночас цементуючи соціальний капітал на місцях.
Бізнес як партнер громади у відновленні	До стратегічних ініціатив все частіше долучається відповідальний бізнес через корпоративні фонди та партнерські програми. Показовий приклад – благодійний фонд «МХП – Громаді», заснований агрохолдингом МХП. Фонд з 2015 р. підтримує проєкти розвитку у 13 областях, надаючи громадам гранти на конкурентній основі [2]. Після початку вторгнення МХП переорієнтував допомогу на найгостріші потреби: забезпечення прихистку для внутрішніх переселенців, відбудову зруйнованого житла, створення робочих місць. Приміром, у Ладижинській громаді на Вінниччині, де перебувають тисячі біженців, місцева влада спільно з бізнесом відремонтувала наявні будівлі під житло, а фонд забезпечив їх побутовою технікою, меблями та інвентарем [2]. Також громада за підтримки фонду організувала системне надання медичних послуг вразливим групам. Цей кейс демонструє, що партнерство місцевої влади, громади і бізнесу дозволяє реалізувати стратегічні завдання (як-от розв'язання житлової кризи переселенців) швидко і ефективно. Бізнес привносить фінансові ресурси та менеджерський досвід, громада – розуміння потреб і соціальну згуртованість для втілення проєктів. Подібні приватно-громадські партнерства нині розвиваються в багатьох регіонах, стаючи частиною стратегій розвитку громад.

Джерело: розроблено авторами за інформацією, наведеною у [1; 2; 5].

Представлені у табл. 1 приклади засвідчують, що громадські ініціативи стали не просто учасниками, а каталізаторами стратегічного мислення на локальному рівні, перетворюючи відбудову з адміністративної процедури на процес публічного співтворення. На очевидному рівні ці кейси демонструють важливість партнерства між громадами, неурядовими організаціями, бізнесом і волонтерами як чинника прискореної реалізації завдань відбудови. Спільне планування стратегій (випадок правозахисних організацій), відновлення зруйнованого житла (волонтерські ініціативи), надання послуг ВПО та інфраструктурних рішень (приклад з фондом «МХП – Громаді») – це форми інтегрованого реагування на виклики, які лише зусиллями місцевої влади неможливо подолати.

Втім, неочевидна цінність цих практик полягає в тому, що вони поступово трансформують саму природу стратегічного управління у громадах. Залучення сторонньої експертизи (як у випадку з NGO), мобілізація волонтерів через горизонтальні мережі, а також змішування соціального і економічного капіталу через бізнесові ініціативи підривають монополію

державних структур на стратегічне бачення. Відтак формується новий тип управлінської культури – коаліційно-мережева, де суб'єкти з різним статусом спільно продукують майбутнє, не зводячи планування до формального документу. З іншого боку, такі кейси сигналізують і про ризики: дефіцит інституційної спроможності органів місцевого самоврядування змушує громади покладатися на волонтерів або бізнес там, де мала б працювати система (наприклад, системне забезпечення житлом ВПО). Це все створює залежність від донорських рішень, нестабільність тривалих процесів і потребує обережної інституціалізації. Водночас, соціальний капітал у цих прикладах не лише активується, а й генерується наново – через спільну працю, емоційне співпроживання кризи й відчуття участі у творенні нового.

Таким чином, представлені моделі не просто ілюструють відбудову – вони вказують на перерозподіл суб'єктності у стратегічному процесі: громада перестає бути об'єктом державної політики і стає її активним автором. У цьому, на нашу думку, і полягає найбільший потенціал участі громадських ініціатив – у здатності утвердити не тільки проекти, а й нову якість публічного управління, яка ґрунтується на довірі, горизонтальних відносинах і багаторівневому партнерстві.

6. Висновки

Проведений аналіз засвідчив, що соціальний капітал відіграє центральну роль у післявоєнній відбудові та довгостроковій стійкості українських територіальних громад. Зібрані матеріали продемонстрували: там, де громади змогли консолідувати високий рівень довіри, соціальної згуртованості і мережевої взаємодії, процес відновлення проходить швидше і результативніше. Війна, попри всі трагедії, стала каталізатором громадянської активності та взаємодовіри. Українське суспільство, яке до 2022 року нерідко характеризували як схильне до недовіри, у вирішальний момент проявило надзвичайну єдність – горизонтальні ініціативи від волонтерства до місцевого самоврядування піднялися на новий рівень. Цей запас соціального капіталу суттєво підтримав державу у найважчі місяці і тепер служить фундаментом для відбудови. Децентралізація 2015–2020 рр. заклала структурні умови для цього феномену, надавши громадам ресурси і стимул до самоврядування; дослідження зафіксували значуще зростання довіри в тих громадах, які раніше пройшли шлях об'єднання і отримали більше автономії. Отже, поєднання реформ і форс-мажорних викликів породило нову якість відносин на місцях – партнерство влади та громадськості у протистоянні труднощам.

Підсумовуючи, роль соціального капіталу у післявоєнному стратегічному плануванні є визначальною для успіху відбудови і сталого розвитку територіальних громад України. Соціальний капітал – це не просто абстрактне поняття, а реальний ресурс і індикатор спроможності громади до колективних дій. Війна наочно показала, що «невидимий клей» довіри і співпраці скріплює суспільство там, де руйнуються матеріальні структури. Тепер завдання державної політики та місцевого самоврядування – зберегти і примножити цей капітал у мирний час, інтегрувавши його у всі рівні планування. Якщо це вдасться, українські громади матимуть не лише відновлені міста і села, а й міцний соціальний фундамент, який забезпечить їхню довготривалу стійкість, розвиток та процвітання навіть перед лицем будь-яких майбутніх викликів.

References

1. Rakhunkova palata Ukrainy. (2023). *Audit vidbudovy hromad: bilsha chastyna subventsii na vidnovlennia sotsialnoi ta krytychnoi infrastruktury u 2023 rotsi ne bula vykorystana* [Audit of community reconstruction: most of the subsidy for the restoration of social and critical infrastructure in 2023 was not used]. <https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=2276> (in Ukrainian)
2. Rubryka. (2023). *Vidnovlennia pid chas viiny: yak hromady buduut novu Ukrainu* [Recovery during war: how communities are building a new Ukraine]. <https://rubryka.com/2023/10/24/vidnovlennya-pid-chas-viiny/> (in Ukrainian)
3. Rating Group Ukraina. (2023). *Nevidymyi klei: doslidzhennia sotsialnoho kapitalu v Ukraini* [Invisible glue: social capital research in Ukraine]. <https://ratinggroup.ua/research/ukraine/nevidimiy-kley-doslidzhennya-socialnogo-kapitalu-v-ukraini.html> (in Ukrainian)

4. Sobor.com.ua. (2024). *Dovira do Tserkvy v Ukraini zrostaе, ale zalyshaetsia nyzhchoiu za dovira do volonteriv – opytuvannia* [Trust in the Church in Ukraine is growing but remains lower than trust in volunteers – survey]. <https://sobor.com.ua/news/opytuvannya-24> (in Ukrainian)
5. HURT. (2025). *Stratehiia rozvytku hromad pid chas viiny* [Community development strategy during wartime]. <https://gurt.org.ua/news/informator/105857/> (in Ukrainian)
6. Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94(Supplement), S95–S120. <https://www.jstor.org/stable/2780243>
7. Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Touchstone Books/Simon & Schuster. <https://doi.org/10.1145/358916.361990>
8. Revko, A. (2022). Sotsialnyi kapital yak determinanta rozvytku hromady ta sotsialnoho pidpriemnytstva v umovakh suchasnykh vyklykiv [Social capital as a determinant of community development and social entrepreneurship under current challenges]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (43). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-61> (in Ukrainian)
9. Diakonenko, O. (2023). Sotsialnyi kapital terytorialnykh hromad Ukrainy v umovakh viiny: suchasni transformatsii ta prohnozni zrushennia [Social capital of Ukrainian territorial communities in wartime: current transformations and forecasted shifts]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 52(2), 54–71. <https://doi.org/10.15407/dse2023.02.054> (in Ukrainian)
10. Arends, H., Brik, T., Herrmann, B., & Roesel, F. (2023). Decentralization and trust in government: Quasi-experimental evidence from Ukraine. *Journal of Comparative Economics*, 51(4), 1356–1365. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2023.08.002>
11. Patytska, Kh. O. (2022). Sotsialnyi kapital yak chynnyk staloho rozvytku terytorialnykh hromad: povedinkovy aspekt [Social capital as a factor of sustainable development of territorial communities: behavioral aspect]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnogo periodu Ukrainy*, (153), 18–23. <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2022-1-3> (in Ukrainian)
12. Zaiats, T. A., & Kraievska, H. O. (2020). Rozvytok sotsialnoho kapitalu terytorialnykh hromad v Ukraini [Social capital development of territorial communities in Ukraine]. *Economy of Ukraine*, 63(12 (709), 56–72. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.12.056> (in Ukrainian)
13. Zvonar, V. P. (2021). Dzherela ta pryntsypy rozvytku sotsialnoho kapitalu [Sources and principles of social capital development]. *Economy of Ukraine*, 64(1 (710), 24–39. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.01.024> (in Ukrainian)
14. Huba, M. I. (2021). Sotsialnyi kapital yak chynnyk rozvytku hromad [Social capital as a factor in community development]. *Tavitskyi naukovyi visnyk. Serii: Publichne upravlinnia ta administruvannia*, (1), 20–26. <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2021.1.3> (in Ukrainian)
15. Hetherington, M. J., & Rudolph, T. J. (2012). How trust matters: The changing political relevance of political trust. *American Journal of Political Science*, 56(2), 312–325. <https://www.jstor.org/stable/23187102>
16. Bjørnskov, C. (2019). Civic honesty and cultures of trust. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3434957>
17. Fukuyama, F. (1996). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. Simon & Schuster. <https://books.google.com.ua/books?hl=en&lr=&id=j0LC6XZtH84C>
18. VoxUkraine. (2024). *Vidkrytist chy dopomoha armii? Shcho vplyvaie na dovira do mistsevoi vlady* [Openness or military aid? What affects trust in local government]. <https://voxukraine.org/vidkrytist-chy-dopomoga-armiyi-shho-vplyvaye-na-dovira-do-mistsevoyi-vlady> (in Ukrainian)
19. International Renaissance Foundation. (2024). *Prezentatsiia napriamu "Sotsialnyi kapital": klyuchovi orientyry prohramy* [Social capital program orientation presentation]. <https://www.irf.ua/social-capital-presentation/> (in Ukrainian)
20. Kiivskyi mizhnarodnyi instytut sotsiologhii (KMIS). (2023). *Dynamika sprianniia napriamku sprav v Ukraini ta dovira do vlady: monitoring* [Dynamics of perception of the course of affairs in Ukraine and trust in government: Monitoring]. <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1321&page=1> (in Ukrainian)